

Vst:n tehtävä ja rooli yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä (tutkimustehtävä 1)

Koonta 2010–20-luvuilla ilmestyneestä väitöstutkimuksesta sekä Aikuiskasvatus-lehden tiedeartikkeleista.

- Tarkasteltujen väitösten lukumäärä: 14. Aikuiskasvatuksen artikkelien määrä: 6.

1 Tiivistelmä

Tehtävä ja sen muutos: Vapaan sivistystyön (vst) tehtävää ja roolia on tutkittu yhteiskunnallisesta näkökulmasta enemmän kuin koulutusjärjestelmän osana. Yhteiskunnallinen tehtävä ja rooli on jäsennettävissä kahteen päälinjaan alajuonteineen:

Vst:n tehtävän kuvataan ensinnäkin muotoutuneen paikallisista ja alueellisista tarpeista sekä aloitteista käsin enemmän kuin valtiollisen koulutuspolitiikan vaikutuksesta. Tehtävään on sisältynyt vahvasti pyrkimys tasa-arvon ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien, yhteisöllisyyden sekä aktiivisen kansalaisuuden ja kansalaistaitojen edistämiseen (erilaiset osallistujaryhmät: sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema). Sivistystyö on kohdistunut läpi historiansa kaikkiin ikäkausiiin.

Järjestöllistä sivistystyötä koskeva tutkimus korostaa sivistystyön ja yhteisöllisyyden organisoitumista aatteiden pohjalta (esim. kristillinen vakaumus). Vapaaehtoisjärjestöt tulevat tutkimuksissa esiin tärkeinä ihmisten sosiaalisen toiminnan mobilisoijina ja kollektiivisen identiteetin tuottajina, kuten tutkimus suomenruotsalaisista vapaaehtoisjärjestöistä osoittaa. Yhdistysten rekisteröintiaktiivisuus kietoutuu yhteiskunnalliseen ja suomenruotsalaisten yhdistysten osalta myös kielipoliittiseen tilanteeseen.

Toisena keskeisenä juonteena tutkimuksissa tulee esiin vst:n tehtävä ja rooli suhteessa yhteiskunnalliseen muutokseen. Yhtäältä vst:n tehtävänä nähdään otteeltaan kriittinen yhteiskunnan sekä yksilön muutos parempaan. Toisaalta tehtävä kuvataan yhteiskunnallisista, alueellisista ja paikallisista tarpeista nousevana, julkisena sivistyspalveluna (palveluidentiteetti), jonka valossa yhteiskunnan muutostehtävä nähdään vst:lle epätyypillisenä. Esim. kansalaisopistojen osalta pohditaan jännitettä sivistysperinteen ja markkinaorientoituneen toimintakulttuurin välillä, tasapainoilua sivistysvastuun ja tulostuun välillä. Väestön koulutustason noustua sitoutumisen vst:hön kuvaillaan muuttuneen.

Lainsäädännölliset vst:n tehtävän tarkastelut paneutuvat vst:n ja perustuslakiin kirjatun itsensä kehittämisoikeuden (PL:n 16 §) suhteeseen. Perustuslain takaama oikeus yhdenvertaisuuteen kuvataan keskeisenä perusoikeutena. Vst:tä kuvataan ihmisen itsensä kehittämisen perustarpeen täyttäjänä (ihmisarvoinen hyvä elämä) sekä yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnan tekijänä. Itsensä kehittämisen palveluita koskevassa lainsäädännössä on vain vähän julkista valtaa suoraan velvoittavaa tai yksilölle oikeuksia luovaa sääntelyä. Tällöin itsensä kehittämisoikeuden tosiasiallinen toteutuminen jää pitkälti sosiaaliturvaa koskevan sääntelyn varaan. Itsensä kehittämistä leimaa eriarvoisuus, joka palautuu sosioekonomiseen asemaan. Lainsäädännölliset tarkastelut tekevät näkyväksi tarpeen kirkastaa vst:n yhteiskunnallista merkitystä perustuslain näkökulmasta.

Rahoitus ja ohjaaminen: Vst-toiminnan laajuutta määrittää valtionapu, jonka kokonaismäärä on viime vuosina selvästi laskenut. Resurssien niukentuessa toimintaa on jouduttu painottamaan uudelleen, mikä on osaltaan johtanut em. palveluidentiteetin vahvistumiseen.

Nykyinen kansainvälinen koulutuspolitiikka edustaa elinikäisen oppimisen politiikan neljättä sukupolvea, yrittäjämäisen talouden aikaa, jossa ihminen on muuntunut demokratiaa ja emansipaatiota korostavasta solidaarisesta kansalaisesta itsestään huolehtivaksi, itseohjautuvaksi, autonomiseksi ja yrittäjämäiseksi kansalaiseksi. Myös kunnallispolitiikka (ja kunnallispoliititot) on vaikuttanut vst:n tehtävämäärittelyyn läpi historian: vst:n tehtävän rakentumisessa kohtaavat (ja törmäävät) kysymykset alueellisesta kilpailusta sekä ihmisenä kasvusta ja kehityksestä.

Vastaavasti vst:n tilastoinnin, siihen liittyvän datan ja indikaattorien suhde vst:n tehtävään on jännitteinen. Tilastointi ja indikaattorityö lähtevät enemmän valtionhallinnon tarpeista kuin vst:n tehtävästä ja sen toteutumisesta moninaisuudessaan. Jos ja kun vst:n tehtävänä on edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa, tulee analysoida myös koulutusjärjestelmän sisäistä sekä järjestelmien välistä dynamiikkaa, jotta tunnistetaan numeerisen datan pohjalta tuotetut tiedon rajat ja tietämättömyys. Kun vst:n tehtävänä on edistää tasa-arvoa, sen mittaritkaan eivät saisi olla episteemisesti epäoikeudenmukaisia.

Tehtävänä sivistäminen ja sivistyminen: Sivistysteorioiden ja aatteiden näkökulmasta tutkimuksissa korostuvat ajatukset sivistyspedagogisesta ja sivistyskasvatuksesta tehtävästä sekä ymmärrys sivistyksen ja kulttuurin sidoksesta moninaisine yhteyksineen. Ihminen sivistyy läpi elämän kestävässä vuorovaikutusprosessissa, jossa hän potentiaaliensa ja kokemustensa varassa, itsekasvatuksena omaehtoisesti oppimalla kehittää yksilöllisen identiteetin ja toimintakyvyn, ja jossa ilmenee pyrkimys olemassa olevan ylittämiseen ja parempaan elämisen muotoon. Yksilön persoonan kehittäminen kietoutuu yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Sivistystyön päätehtävä on luonteeltaan sivistyspedagoginen eli sivistystä tulee "herättää, ravita ja valistaa". Toisin muotoiltuna kasvattajan vastuullinen tehtävä on saattaa kasvamaan: luoda kasvatettavalle eheä sivistyksellinen perusta laaja-alaisen sivistyskasvatuksen avulla. Sitä voidaan J.A. Holloa mukailien jäsentää älylliseen, eettiseen, uskonnolliseen, esteettiseen ja toiminnalliseen kasvatukseen.

Ajassamme korostuu tarve laajentaa ymmärrystä kansallisesta sivistyksestä ja kansallishengen merkityksestä sekä niihin liittyvästä kulttuurikäsitteestä (erit. Snellmanin ajattelun yhteydet: miten ja mistä lähtökohdista esim. bildning, kultur, anda, mensklighet, civilisation, upplysning nivoutuvat toisiinsa). Vaikka kansa asetettaisiin ensisijaiseksi, kansakuntien ei tule sulkeutua ja torjua uusia vaikutteita, mikäli se haluaa kehittyä.

Ekokriisistä ja sivistyksestä on julkaistu useita artikkeleja Aikuiskasvatuksessa tarkastelujaksolla. Ekososiaalinen sivistys yhdistää kestävästä kehityksestä ja ei-ihmisellisestä huolehtimisen yhteisölliseen vastuuseen, joka vaatii tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi asenteiden ja ajattelutapojen muutosta, sivistymistä. Ekokriisi edellyttää vst:ltä uudistumista. Vaurauden ja sivistyksen laajempi, ei-ihmisellisen huomioiva tarkastelu antaa uusia mahdollisuuksia kirkastaa kasvatuksen ja koulutuksen sivistystehtävää ekokriisien ratkaisussa.

2 Aukkojen paikantamista

- Tutkimus luonteeltaan organisaatiolähtöistä: rajat ylittävät tarkastelut ja koostamiset (pitkä juonne, vrt. Salo 2008).
- Vst:n suhde 1. koulutusjärjestelmään, 2. kansalaisliikkeisiin.
  - Lainsäädännön muutokset ja kehittämistarpeet (säädosmuutokset, joita löytyy yht. 40 lakiin vst:stä 632/1998).
- Nykylainsäädäntöön kirjattuja tehtäviä tarkasteltu, mutta ei koottu.
- Kesäyliopistot ja urheiluopistot marginaalissa.
- Rahoituksen ja ohjausjärjestelmän kokonaiskuva.
- Ekososiaalisen sivistyksen kokoava tarkastelu.
- Pari väitöstä vst:stä pohjoismaisena ilmiönä (Ahonen, 2022; Niemelä, 2011): vertailevat asetelmat puuttuvat.
- Puuttuu myös tutkimusta kokoavaa tutkimusta (tiedossa tekeillä oleva väitöskirjatyö ja vrt. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A18264&dswid=-9396>)
- Mikä on vst:n rooli suhteessa edustuksellisen demokratian toteutumiseen?

3 Tutkimuskohtaiset tiivistelmät

1.1 Tehtävä historiallisesti

Opintokeskukset, järjestöllinen sivistystyö

[The construction, consolidation and transformation of the ethnic, collective identity Finland-Swede in the context of Swedish and bilingual voluntary associations. Saaristo, Maria 2020 \(väitös\).](#)

Yhteiset identiteetit, kuten etninen identiteetti, ovat voimakkaita ihmisten sosiaalisen toiminnan mobilisoijia, joihin nojataan myös poliittisesti: tärkeää lisätä ymmärrystä yhteisestä identifioitumisesta. Analysoi suomenruotsalaisen kollektiivisen, etnisen identiteetin rakentumista, vakiintumista ja muuttumista. Koostaa identiteettiä käytännöllisistä ja teoreettisista normatiivisista kollektiivisista odotuksista.

Tutkimus

- osoittaa miten vapaaehtoisjärjestöjen perustamisesta ja niihin osallistumisesta tuli identiteettispesifi käytäntö 1900-luvun taitteessa ja merkityksen jatkuvuuden 1900-luvulta 2000-luvun ensimmäiseen vuosikymmeneen.
- Nostaa esiin merkittävänä muutoksena kaksikielisten yhdistysten rekisteröintiaktiivisuuden: rekisteröinnit lisääntyivät vähitellen 1900-luvun jälkipuoliskolla ja vähenivät 2000-luvulla. Rekisteröintiaktiivisuus on ollut maltillista aikoina, jolloin kielikysymys on aktivoitunut antagonistisena yhteiskunnallisena kysymyksenä, ja lisääntynyt, kun kielikysymys on ollut latentti.

[Suostumus, sitouttaminen ja yhteisöllisyys: settlementiliikkeen kerho- ja opintotoiminta Helsingissä 1920–1939. Maaperä, Ilona 2020 \(väitös\).](#)

Tarkastelussa Suomen settlementiliikkeen kerho- ja opintotoiminta Helsingissä 1920–1939: erit. settlementin järjestelmän rakentuminen ja siihen osallistuneet suostuttelevan vallankäytön

näkökulmasta. Pääasiallisena aineistona Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävä Kalliolan Vapaaopiston arkisto.

- Suostumusta ja sitoutumista rakennettiin henkilökohtaisen vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden avulla. Yhteiskuntaluokkien kohdatessa ylempien luokkien omaaman sivistyksen oli tarkoitus välittyä alemmille luokille.
- Setlementtiliikkeen tavoitteiden toteutuminen edellytti osallistujilta itsekasvatusta sekä yhteisöllisyyttä, jonka avulla sivistymisen myönteiset vaikutukset vakiintuisivat.
- Tärkein yhteisöllisyyden foorumi oli opiskelijoista ja henkilökunnasta koostuva Toverikunta.
- Setlementti tarjosi toimintaa ihmisen kaikkina ikäkausina. Useat osallistujat pysyivät setlementin vaikutuspiirissä vuosia.
- Sivistystyö oli olennainen osa setlementin kokonaisuutta. Se tuli mukaan toimintamuotoihin rahoituksen takia + siksi, että muu työväestölle tarjottu sivistystyö korosti opetuksen kristillisestä uskosta vapaata tieteellistä pohjaa. Setlementtiliikkeen toimijoilla oli kristillinen vakaumus.
- Osallistujien sitouttaminen onnistui, varsinkin kerhotoiminnassa. Vähitellen Vapaaopiston opiskelijapohja naisistui ja keskiluokkaistui, opiskelijoiden koulutustaso nousi. Tässä prosessissa suhtautuminen setlementtiin sitoutumiseen muuttui ja setlementin yhteisöllisyys alkoi murentua.

Kansalaisopistot

[Sharing the treasure of knowledge: nineteenth-century Nordic adult education initiatives and their outcomes. Ahonen, Kirsi 2022 \(väitös\).](#)

Tutkimuskohteena kolme 1800-luvun lopun aikuiskasvatusaloitetta Ruotsissa ja Suomessa: miksi ko. aikuiskasvatus nousi tärkeäksi ja millaisia muutoksia se sai aikaan kasvatuksen sosiaalisissa käytännöissä. Kohteena paikallistaso, Göteborgin ja Tampereen kaupungit: Göteborgin vapaa akatemia ja työväenopisto + Tampereen työväenopisto.

- Muotoutuivat yksityisten ja paikallisten aloitteiden pohjalta ilman valtiollisen aikuiskoulutuspolitiikan vaikutusta.
- Em. aikuiskasvatushankkeet ja -käytännöt liittyivät modernisaation erilaisiin puoliin: kansalaisen roolin muutokseen, naisten ja työläisten oikeuksien nousemiseen ajankohtaisiksi kysymyksiksi, uskonnonvapauden tavoitteluun sekä tiedon merkityksen kasvamiseen yksilöiden ja yhteiskunnan elämässä.
- Vaikuttivat kasvatuksen sosiaaliin käytäntöihin lisäämällä mahdollisuuksia sivistyksen hankkimiseen ja laajentamalla sivistystyön vaikutuspiiriä.
- Tarjosivat tilaisuuden aikaisempaa säännöllisempään osallistumiseen.
- Naiset tärkeä kohderyhmä ja muodostivat merkittävän osan yleisöstä.
- Osallistujat eivät olleet pelkästään aikuisia, sillä työväenopistojen iltakurssit vetivät puoleensa myös työssä käyvää nuorisoa.
- Göteborgissa toiminta suuntautui alkuvaiheessa vahvasti myös ylempiluokkaisille kansalaisille ja toi kansalaisia taustoista riippumatta yhteen.
- Tampereen työväenopiston tapaus osoittaa, että sen tarjoamalla opetuksella oli vaikutuksia aktiivisen kansalaisuuden edistämiseen: se mm. valmensi opiskelijoitaan kansalaisyhteiskunnassa ja kunnallispolitiikassa ja -hallinnossa toimimiseen. Tieto- ja taitoresursseja karttui luennoista ja käytännöllistä opetusta tarjonneista kurseista; sosiaalisia resursseja osittain suunniteltujen opetusjärjestelyjen avulla mutta myös opiskelun sivutuotteena sekä opiston piirissä vietetystä seuraelämästä.

(ks. Valkonen)

(Kansanopistot: teemasta ei väitöstutkimuksia tarkastelujaksolla)

1.2 Tehtävän muutos suhteessa yhteiskunnalliseen muutokseen

Sopeutuminen, resurssit ja alueellisuus vapaassa sivistystyössä. Mäki, Matti 2019 (väitös).

Tarkastelussa vst:n tehtävä: vst muuntunut yhä enemmän alueellisen julkisen palvelun sisällöksi. Aineistona voimassa olevien ylläpitämislupien hakemusten sisältämät koulutus- ja sivistystehtävät, joista tehtiin sana-analyysi + synteettiset koulutus- ja sivistystehtävät kaikille oppilaitosmuodoille. Tämän pohjalta arvio oppilaitosten identiteetistä ja tehtäväkuvan sisällöstä.

- Toiminnan laajuutta määrittää valtionapu, jonka kokonaismäärä on viime vuosina selvästi laskenut. Resurssien niukentuessa toimintaa jouduttu painottamaan uudelleen.
- Osoittaa, että vst tukeutuu vahvasti 1980-luvulla taloudellisen nousukauden aikana syntyneeseen palveluidentiteettiin tuottaen alueilla sivistyspalveluita entistä laajemmille väestöryhmille. Samalla osa oppilaitoksista kokee toimivansa alueensa ainona jäljellä olevana julkisena palveluna.
- Haastaa aiempaa tutkimusta, joka linjaa vst:n hiljaiseksi sopeutujaksi resurssiohjaukseen, joka puolestaan horjuttaa sen identiteettiä ja luonnetta yhteiskunnallisena liikkeenä. → Vst vastaa yhteiskunnallisiin tarpeisiin eikä se (sitä) ole yhteiskunnallisen muutoksen toteuttaja.

Sopeuttavaa sivistystyötä. Manninen, Jyri 2010 (Aikuiskasvatus).

Artikkeli pohjautuu tutkimukseen, jossa kartoitettiin vst:n oppilaitoksissa vuonna 2007 opiskelleiden aikuisten kokemia koulutukseen osallistumisen aikaansaamia laajempia vaikutuksia.

- Välittömien oppimistulosten lisäksi vst:llä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan kannalta myös laajempia vaikutuksia, kuten henkinen hyvinvointi ja itsensä toteuttaminen.
- Vaikutukset enimmältään sopeuttavia, vallitsevaa tilannetta ja korkeintaan rauhallista kehitystä tukevia.
- Vst – ja aikuiskasvatus yleisemmin – näyttäisi kadottaneen kriittisen, yhteiskunnan ja yksilön muutosta tavoittelevan roolin, joka sillä oli vielä 1800-luvun lopulla.

(2010–2020-luku: Visiot: ei väitöstutkimuksia tai Aikuiskasvatuksen artikkeleja tarkastelujaksolla.)

(1.3 Kansalaisyhteiskunta: ks. Saaristo 2020; Maaperä 2020)

1.4 Lainsäädäntö (ml. sivistykselliset oikeudet)

Itsensä kehittäminen köyhyydessä. Järvinen, Iina 2023 (väitös).

Tutkimuskysymys: Mitä ja miten yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään, eli itsensäkehittämisoikeus, varattomuuden sitä estämättä on?

- Yksi itsensä kehittämisen mahdollisuuksiin vaikuttavista tekijöistä on köyhyys. Sekä itsensä kehittämistä että köyhyyttä säännellään oikeusnormein, samanaikaisesti ne ovat eettisiä, poliittisia, sosiaalisia ja yksilöllisiä kysymyksiä.

- Tutkimuskysymystä lähestytään historiallisella otteella sekä soveltamalla teoriaa oikeuden kolmiulotteisuudesta, jonka mukaan oikeus koostuu arvoista, normeista ja todellisuudesta.
- Itsensäkehittämisoikeus tunnustetaan heikosti sitä toteuttavan tavallisen lain tasoisen sääntelyn taustalla: itsensä kehittämisen palveluita koskevassa lainsäädännössä on vain vähän julkista valtaa suoraan velvoittavaa tai yksilölle oikeuksia luovaa sääntelyä. Tällöin itsensäkehittämisoikeuden tosiasiallinen toteutuminen on pitkälti sosiaaliturvaa koskevan sääntelyn varassa.
- Itsensä kehittämistä leimaa eriarvoisuus, joka palautuu sosioekonomiseen asemaan. Köyhiä tuetaan riittävässä määrin siten, että pysyvämpiä ratkaisuja köyhyyden kitkemiseksi ei ole tarpeen tehdä.
- Julkisen vallan velvollisuus on turvata se, että yksilöiden kyvyt pääsevät köyhyydestä huolimatta konkretisoitumaan. Pohjimmiltaan itsensä kehittäminen on henkinen prosessi, omaksi itsekseen muotoutumista olemisen tilassa tekemisen kautta. Sen myötä yksilö voi kukoistaa ja elää ihmisarvoista, hyvää elämää.

[Yhdenvertainen oikeus sivistykseen. Tutkimus sivistyksellisen yhdenvertaisuuden perusoikeuden sisällöstä erityisesti yhdenvertaisessa oikeudessa perusopetukseen, taiteen perusopetukseen ja kuntien kulttuuripalveluihin. Mäkelä, Marianne 2013 \(väitös\).](#)

Tarkastelee yksilöiden yhdenvertaista oikeutta sivistykseen koskevan perusoikeuden sisältöä, erityisesti oikeutta perusopetukseen, taiteen perusopetukseen ja kuntien kulttuuripalveluihin.

- Perustuslain takaama oikeus yhdenvertaisuuteen on keskeinen perusoikeus.
- Perustuslain yhdenvertaista oikeutta sivistykseen koskevat säännökset (erit. PL:n 16 §:n 1, 2 ja 3 momentit) vahvassa yhteydessä keskenään: jotta jokaisen yhdenvertainen oikeus esim. tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauteen voisi toteutua, edellyttää tämä yhdenvertaista oikeutta sivistykseen koskevan perusoikeuden toteutumista perusopetuksesta ja tätä edeltävästä koulutuksesta ja itsensä kehittämisen mahdollisuuksista ylimpään opetukseen.

[\(1.5 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Ei väitöstutkimuksia tai Aikuiskasvatuksen artikkeleja tarkastelujaksolla.\)](#)

1.6 Tilastoinnin, siihen liittyvän datan ja indikaattorien haasteet

[Koulutusjärjestelmän ohjauskeinot ja numeerinen data yhteiskunnallisen kommunikaation muokkaajina: tietämisen ja tietämättömyyden seuraukset aikuiskoulutuksen päätöksenteossa. Alanen, Paula 2022 \(väitös\).](#)

- Tarkastelee aikuiskoulutusta kuvaavan numeerisen datan alkuperää, hyödyntämistä ja datasta juontuvia tulkintoja.
- Analysoi numeerisen datan ja aikuiskoulutuspolitiikan ohjauskeinojen kytköstä, datan käyttöä ja tulkintaa päätöksenteossa ja dataprosessien seurauksia koulutuksen tasa-arvon toteutumiselle.
- Tekee näkyväksi datan, mittauksen ja laskennan prosessien kytkeytymisen politiikan ohjauskeinoihin. Koulutusjärjestelmän sisäisen ja järjestelmien välisen dynamiikan analysointi auttaa tunnistamaan numeerisen datan pohjalta tuotetun tiedon rajoja ja tietämättömyyttä.
  - o Numeerinen data pyrkii kuvaamaan monitahoisia kasvatuksen ilmiöitä yksinkertaistaen ja niiden monimuotoisuutta karsimalla.
  - o Hallinnon prosesseissa yksilöiden suoriutumisen arviointi ja tutkinnot muunnetaan esim. koulutustasoa kuvaaviksi kategorioiksi. Muodostettu koulutustasoindikaattori

mahdollistaa esim. matalan koulutustason esittämisen yhteiskunnallisena viiteongelmana ja poliittisen toiminnan kohteena.

- Aikuiskoulutuksen tehtävä on edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa: tietoisuus politiikan keinojen ja numeerisen datan kytkeytymisestä yhteiskunnallisen tiedon ja tietämättömyyden muotoutumisessa on tärkeää. Kyse myös episteemisen epäoikeudenmukaisuuden torjumisesta.

1.7 Ohjausjärjestelmä, rahoitus

[Kaupungin on tehtävä ihminen mahdolliseksi: Kunnallispolitiikalla kulttuuripalveluja Kotkassa 1879–1982. Päiviö-Häkämies, Laura 2018. → ALUEELLISUUS, PAIKALLISUUS](#)

- Kaupunkien tulee tuottaa monipuolista kulttuuritarjontaa kaupunkilaisille.
- Miten kunnallispolitiikalla on vaikutettu Kotkan kaupungin kulttuuripalvelujen ja -hallinnon kehitykseen: tarkastelussa toimialan muutokset ja jatkuvuudet.
- Tarkastelussa erit. kunnallispoliitikkojen merkitys, jäsentää historialliset aikakaudet Kotkan kaupungin perustamisesta vuoteen 1982, kun Laki kuntien kulttuuritoiminnasta astui voimaan.
- Tutkimus osoittaa, että kunnallispolitiikalla tehdään kulttuurihistoriaa ja muokataan kaupungin kulttuurista ilmettä eri kausina kunnallispoliitikkojen haluamaan suuntaan.
- Keskeisiä sisällöllisiä juonteita se, miten edistyksestä ja kaupunkien välisestä kilpailusta siirretään painopiste ihmisenä kasvuun ja kehitykseen.

["Me myymme ja markkinoimme kurseja". Markkinaorientaation piirteet kansalaisopistossa. Valkonen, Emilia 2015 \(väitös\).](#)

Analysoi markkinaorientaatiota kansalaisopistoissa: ilmeneekö kansalaisopistoissa markkinaorientaation viittaavia toiminnan piirteitä ja jos ilmenee, millaisten muutosten myötä ne ovat muotoutuneet osaksi opistotoimintaa ja millaisia ristiriitoja toimintaan mahdollisesti liittyi.

- Markkinaorientaatio: organisaation ulospäin kohdistuva toiminta, joka koostuu informaation keruusta, informaation jakamisesta organisaation sisällä ja kerättyyn tietoon reagoimisesta.

Osoittaa, että opistot ovat siirtyneet sivistysvastuusta kohti tulostavuuksiin, mikä on johtanut ristiriitoihin sivistysperinteen ja markkinaorientoituneen toimintakulttuurin välillä.

- Tapausopistoissa havaittavissa markkinaorientoituneen toiminnan piirteitä: ilmenivät erit. opiston, asiakkaan ja tuntiopettajan välisen systemaattisen ja epäsystemaattisen vuorovaikutuksen kautta toteutuvana reaktiivisena asiakasorientaationa eli jo olemassa olevien, maksukykyisten asiakkaiden tarpeiden sekä toiveiden selvittämisenä ja täyttämisenä.
- Opistoja oli ohjattu markkinaorientoituneen kulttuurin piirteiden omaksumiseen, mikä ilmeni tapausopistoissa yritysmäisenä, määrällistä menestystä korostavana tulokulttuurina, -kielenä ja arvoina.

Suorituskeskeisen kulttuurin rinnalla opistoissa oli nähtävissä viitteitä myös perinteisestä, sivistyksen pohjautuvasta opistokulttuurista, joka näyttäytyi ristiriitaisena reaktiivisuutta korostavan

toiminnan ja suorituskeskeisen kulttuurin kontekstissa. Markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan myötä kansalaisopistojen toiminnassa oli siirrytty sivistysvastuusta kohti tulosvastuuta.

(Ks. Mäki 2019)

Elinikäisen ja jatkuvan oppimisen politiikka

Elinikäinen oppiminen ihmistä määrittämässä. Genealoginen analyysi EU:n, OECD:n ja UNESCO:n politiikasta. Kinnari, Heikki 2020 (väitös).

- Tarkastelussa EU:n, OECD:n ja Unescon elinikäisen oppimisen politiikka, joka näyttää siirtyneen neljänteen sukupolveen, yrittäjämäisen talouden aikaan.
- Elinikäisen oppimisen politiikan rakentama käsitys ihmisestä on muuttunut merkittävästi: ihminen on hitaasti muuntunut demokratiaa ja emansipaatiota korostavasta solidaarisesta kansalaisesta itsestään huolehtivaksi, itseohjautuvaksi, autonomiseksi ja yrittäjämäiseksi kansalaiseksi.

1.8 Ympäristö, kestävä kehitys, ekososiaalinen sivistys, planetaarinen hyvinvointi

Ekososiaalinen sivistys haastaa vapaan sivistystyön. Manninen, J., & Nokelainen, R. (2021). *Aikuiskasvatus*, 41(2), 140–147.

- Ekososiaalinen sivistys yhdistää kestävästä kehityksestä huolehtimisen yhteisölliseen vastuuseen, joka vaatii tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi asenteiden ja ajattelutapojen muutosta, sivistymistä.
- Vst:n on uudistuttava vastatakseen sivistysaasteisiin. Ekososiaalisen sivistyksen huumassa ei saa unohtaa aikuisten ympäristökasvatusta ja muita didaktisia lähestymistapoja.

Vauraus ja sivistys yltäkylläisyyden ajan jälkeen. Salonen, A. O., & Joutsenvirta, M. (2018). *Aikuiskasvatus*, 38(2), 84–101.

- Tarkastelussa sivistyksen ja vaurauden luonne yhteiskunnassa, jonka tärkein tavoite ei ole äärimmäisestä köyhyydestä vapautuminen ja jossa teknologia murtaa ihmisten, yhteiskunnan ja talouden toimintaa.
- Elintason parantuminen aineellisen vaurastumisen myötä antaa kansalaisille paremmat mahdollisuudet siirtyä aineellisen hyvän maksimoinnista elämän merkityksellisyyden voimistamiseen. Vaurauden ja sivistyksen laajempi tarkastelu antaa uusia mahdollisuuksia kirkastaa kasvatuksen ja koulutuksen sivistystehtävää.

Ekososiaalinen hyve-etiikka. Pulkki, J. (2021). *Aikuiskasvatus*, 41(2), 102–112.

- Artikkelissa rakennetaan ekososiaalista hyve-etiikkaa, jonka ytimessä ovat elävien olentojen suhteet ja hyvän elämän mahdollistaminen monilajisesti.
- Ihmisen sosiaalisen maailman ongelmat, kuten eriarvoisuus, sortava vallankäyttö ja tunnekylmät käyttösuhteet, toistuvat tavoissamme kohdella muita eläviä olentoja.
- Ihmiskeskeisyyden sijaan maan elonyhteisöön suuntautuvan hyveellisyyden oppiminen tarjoaa lähestymistavan ekokriisien ratkaisemiseen.

Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. Salonen, A. O., & Bardy, M. (2015). *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15.

- Ekososiaalisesti sivistynyt ihminen tunnistaa keskinäisriippuvuuksia ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen todellisuuden välillä. Pohjimmiltaan ekososiaalinen sivistys on myös talouden toimintaedellytysten varmistaja.

Aktivismista realismiin: ihmis- ja yhteiskuntakeskeisen aikuiskasvatuksen / aikuiskasvatustieteen kritiikki. Heikkinen, A. (2014). *Aikuiskasvatus*, 34(3), 215–223.

- Tarkastelee, miksi ihmis- ja sosiaalikeskeinen aikuiskasvatus on pulmallista ja mitä sen toisinajatteluun voisi tarkoittaa ei-ihmisen ja ei-sosiaalisen kontekstissa.
- Tieteen ja käytännön/praksiksen suhde: tieteellisen praksiksen erityinen kontribuutio kulttuuriselle praksikselle (ml. osallisuuden ja demokratian muutoksen edistäminen) tulisi perustaa todellisuuden eri kerrostumien, niiden välisten suhteiden ja yhteisen historian realistiseen analysoimiseen, tulkitsemiseen ja selittämiseen.

(Ei väitöstutkimuksia tarkastelujaksolla.)

1.9 Sivistys (tehtävänä)

Sivistyksestä sivilisaatioon. Kulttuurikäsitys J. V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa. Rantala, Heli 2013 (väitös).

Tutkimuskysymys: mistä Snellman puhui, kun hän peräänkuulutti kansallisen sivistyksen ja kansallishengen merkitystä? Millaisesta kulttuurikäsituksesta tämä puhe kertoo? Kohteena Snellmanin historianteoreettisessa ja laajemmin historiallisessa ajattelussa ilmenevä kulttuurikäsitys. Etsii Snellmanin sivistyskäsitteen uusia yhteyksiä ja merkityksiä tarkastelemalla sitä historianteoreettisena ja kulttuurisena, tietynlaisesta kulttuurikäsituksesta kertovana, käsitteenä.

- Haastaa aiempaa Snellman-tutkimusta, mikä laajentaa tulkintoja kansallisesta kulttuurista ja edistyksestä. Termit bildning, kultur, anda, mensklighet, civilisation, upplysning nivoutuvat toisiinsa, ja ovat Snellmanin historia- sekä ihmiskäsityksen sydän. Snellmanin bildning kytkeytyy laajaan saksalaiseen filosofiseen Bildung-perinteeseen, ei ainoastaan Hegelin filosofiseen järjestelmään. Yhtä tärkeä on kotimainen yhteys, Snellmania edeltänyt akateeminen sukupolvi, joka pohti kansalliseen sivistykseen liittyviä kysymyksiä. Yhteistä kosketuspintaa myös ranskalaisperäisen civilisation-käsitteen kanssa.
  - ”Kulttuuri” henkisenä jalostumisena, sivistymisenä, yksi puoli Snellmanin historiakäsitystä ja sitoo hänet saksalaiseen perinteeseen, jossa Bildung ja Kultur lähellä toisiaan. ”Sivistys” oli ihmisten tapoja ja vakaumuksia, traditiota, joka ilmenee yhteiskuntajärjestyksessä ja sosiaalisessa elämässä. Sitoi nämä ominaisuudet ja kansakäymisen muodot kansallisuuksiin.
    - Ei perustellut kansallisia eroavaisuuksia ensisijassa geneettisillä eroilla vaan historiallisesti muotoutuneilla henkisillä tekijöillä kuten kielellä ja pitkälti tästä seuraavilla erilaisilla ajattelu- ja toimintatavoilla.
    - Snellmanin kulttuurikäsitys oli nationalistinen. Hän painotti kansayhteyden ensisijaisuutta, kansallisia eroja ja kansallisvaltioiden luonnollisuutta muunlaisiin valtiotyyppisiin nähden. Kansallinen puhtaus ei kuitenkaan ollut Snellmanille itseisarvo, vaan päinvastoin hän painotti, ettei kansakuntien tule sulkeutua ja pyrkiä torjumaan vieraina pidettyjä vaikutteita.

Kasvatus on kasvamaan saattamista. Kasvatusfilosofinen tutkimus J. A. Hollon sivistyskasvatusajattelusta. Taneli, Matti 2012 (väitös).

Tarkastelussa J. A. Hollon (1885–1967) sivistyskasvatusajattelu:

- 1.) käsitys kasvatuksesta, kasvatuksen maailmasta ja kasvatuksen teoriasta.
- 2.) käsitys kasvattajan ja kasvatettavan merkityksestä kasvatustapahtumassa.
- 3.) sivistyskasvatuksen eli kasvamaan saattamisen elementit?
  - Kasvattajan tehtävä on luoda kasvatettavalleen eheä sivistyksellinen perusta. Tämä voi tapahtua vain laaja-alaisen sivistyskasvatuksen avulla, jonka runkona on antiikin humanistinen sivistysperinne.
  - Sivistyskasvatukseen kuuluvat älyllinen, eettinen, uskonnollinen, esteettinen ja toiminnallinen kasvatus.
  - Kasvattaja voi yhdistää kasvatuksen osa-alueet eheäksi kokonaisuudeksi mielikuvituksen avulla.
  - Opettajan persoona on merkittävä tekijä kasvatuksessa.

Sivistyminen. Sivistystarve ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. Niemelä, Seppo 2011 (väitös).

Korostaa opettamisen ja sivistymisen käsitteitä sivistystyössä, sivistystä pedagogisena käsitteenä. Ammentaa pohjoismaisesta sivistystraditiosta, erit. Grundtvig.

Sivistys =

- korostaa 1600-luvulta lähtien kehittyneitä ja uuden ajan kasvatusajattelussa keskeistä pedagogista merkitystä uutta luovasta toiminnasta.
- Ihminen sivistyy läpi elämän kestävässä vuorovaikutusprosessissa, jossa hän autenttisten potentiaaliensa varassa, maailmasta saamiensa kokemusten mukaisesti, itsekasvatuksena omaehtoisesti oppimalla kehittää yksilöllisen identiteetin ja omaehtoisen toimintakyvyn, ja jossa ilmenee pyrkimys olemassa olevan ylittämiseen ja parempaan elämisen muotoon.
- Yksilön persoonan kehittäminen kietoutuu yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen.
- "Sivistys" ei ilmaise Bildungin monimuotoisuutta kuten ruotsin bildning (luomista tai muotoilemista ilmaiseva verbi bilda).

Sivistyksen ja opettamisen suhde:

- Sivistys on snellmanilaisittain opettamisen (kasvatuksen suppeassa mielessä) vastavaikutus. Prosessi alkaa, kun oppijassa herää todistamisen ja oman vakaumuksen vaatimus.
- Opettamisen osaaminen = välityspedagogiikka (välityspedagoginen osaaminen, Bengt Gustafsson).
- Sivistystä tulee "herättää, ravita ja valistaa", minkä osaamista nimittää sivistyspedagogiikaksi = Sivistystyön päätehtävä.
- Opettajaa opettamisen ja sivistymisen käsitteiden erottelu auttaa suunnittelemaan työtään niin, että oppimisen molempia aspekteja käytetään tietoisesti.